

Világ árnya, világ fénye

Részlet Árkossy István és Bágyoni Szabó István Beszélgető-könyvéből

Ha nem jártad be ezerszer is gyermekkor-utcáid,
ki se merészkedj a világ országútjaira...
(Tamási Áron)

1. (BÁGYONI)

„A sírokkal tömött szülőföld és az utakkal megáldott nagyvilág között minden időben hatalmas kötélpályák feszültek. És feszülnek ma is, a lélek önerejének köszönhetően.”

Vannak mondások, amelyek ősz koponyákra is alaposan ránehezednek, nem-hogy egy cseperedő kölyök kobakjára. Ez vagy ennek valamivel föld közelebb változata, amit „világjárt” szomszédunk, Bottyán Fehér Tamás „udvari iskoláján” hallottam úgy hét-nyolc éves koromban: bizony *olyan* volt. Az udvart zömmel épületroncsok vették körbe – a valamikori lakóház üszkösödő gerendái, a sors kihagyott ceruzáiként, szinte belenyúltak a „leckék” messze pörgető hangulatába. A kút mögött, az udvar végében locsogó patak szerencsére gondoskodott arról, hogy a világ titkainak felénk áramló ámulatában azért földköznelben maradjunk... Révedező tekintetű szomszédunk szibériai fogságáról szinte semmit sem beszélt. De szavait valahogyan mindég úgy pászítgatta, hogy arra ki-ki a maga „könyök-hossza” szerint rátámaszkodhasson. Csivitelő, hangoskodó gyermekeket némasággal nem lehetett elámítani, kellett ám szólni akkorát, igazat vagy ahhoz közel állót, hogy a vége nagyot pukkanjon. Valami ilyesmi lehetett „a lélek önereje” is, aminek az értelmét én a másik szomszédnak, Kőrösi Pál bácsinak a mondásával – a „hideg puliszka párájával” – próbáltam magyarázni. Sikertelenül.

Egy szép őszi napon Tami bácsi jókora szenes tuskóval a kezében látott hozzá újabb „előadásához”. A kispajta ultramarinkék oldalára illesztgette *pontjait*, húzta *vonalaít*, rajzolta *köreít*, miközben mesélt, mesélt.

Másnap reggel Édesanyánk költögetett. Az alvás közbeni folytonos forgolódást megérti, mondta, hiszen egy gyerkőc álmában is egyet vackolódik, hadakozik, futkorászik, az viszont kicsit elgondolkoztatja – nézett rám huncutkásan –, hogy én mindent, de mindent kibeszélek, akárha titkaim se lennének ezen az áldó világon. Vajon nem úgy van ez, Eszti – társult a beszélgetéshez Édesapánk –, hogy a Tami kormos pontjai, vonalai, valamint az a sok-sok hallgatás, ami tönkre tett lelkének a foglya: most ebben a gyermekben szólalának meg, *válnának igévé*... ahogy a tiszteletes mondaná?

A féltő gondoskodás árnyékában inkább a hír ébresztett: hét végén Kolozsvárra megyünk, vásár lesz, a zöldséggel telt ládák már leszögezve, a lószekér saroglyájában várnak, s ha úgy akarom, hát nekem is lesz hely a zabostarisznya mellett.

Legalább megtapasztalhatom, mi is az a hosszú út, az a „kötélpálya, ami sírgödrök és a nagyvilág között feszül”... A csipkelődő mondások mindenkor is kéznél voltak minálunk. Igen, annyit még hozzátoldott nagyobbik bátyám, Józsi, hogy „Karcsinak aztán elő ne hozakodj a Tami bá' szénporos szibériai útjaival, vonalaival és az azokra aggatott katonaszekerekkel, templomtornyokkal, lótetemekkel!” Mind-ebből arra következtettem, hogy voltaképpen a Kolozsváron tanuló Karcsi bátyámat látogatjuk meg, és egyúttal pénzt is „keresünk”, mert ennyi gyermeknek bizony kell ruhára, irkára, könyvre.

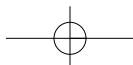
Életem első hosszú kolozsvári útja aztán úgy esett meg, hogy az ámulattól csak napok múltán tértem magamhoz. A városba érkezés maga volt a csoda, a félelemmel telt. A kockaköves, meredek Tordai úton aláereszkedő szekér hátsó kerekei alá rönkből készült csúsztatókat kellett illeszteni, hogy a hatalmas terű rá ne taszítsa lovainkra a frissen vasalt alkalmatosságot; a Szabók bátyája most már élő valóságában állt előttem, a tengelyek szinte súrolták köveit, amint befordultunk a Farkas utcába, Károly bátyám csodálatos kollégiuma elé. Most is látom a felénk röpködő testvéremet, amint felém csapkod tintás ujjai közé szorított füzetével, majd Édesanyánktól szinte röstelkedve veszi át az ételruhával leterített, kiseded karbeli kosarat... Nem felejtsem az épp iskolába érkező tanár urak csillogó, fekete cipőit, csizmáit – már azért sem, mert abrakos tarisznyájukkal bíbelődő lovainkat pár pillanatra bizony az egyik csizma csillogóra vikszolt szárán láttam visszatükröződni.

Hogy visszaútban miért szomorodott el Édesapánk és Édesanyánk, valahányszor a kollégiumra terelődött a szó, csak évek múltán értettem meg. „Bukarest rátette a kezét!” – zárta le apánk a témát, és – akár ha gyermeki fantáziámba potytyant, hatalmas fekete ponttól – szinte menekülve igyekeztünk haza. Utcánkba, udvarunkra, a biztonságot nyújtó kapunk mögé, eperfáink alá.

Valami ilyesmit meséltem volna el Árkossy István grafikai tárlatán, Kolozsváron, a '70-es évek közepe táján, ha netán frissen szerzett művészbarátom énrám bízna valamelyik tárlatának a megnyitását. Mert, ugye, nincs kizárva, hogy a Farkas utcába annak idején beforduló szekér derekából kibámuló falusi gyerkőcöt maga is láthatta, hiszen a hírneves Farkas utcai tanári lakások valamelyikében éltek akkor. Az már a véletlenek teteje volna, ha az iskolába korán érkező tanár urak valamelyikében – majd' 60 év távolából – grafikusművész barátom édesapjára, a Tanár Úrra, Árkossy Sándor bácsira ismernék.

Most elárulom neked, Árkossy István! Lehet, hogy téged nem láttalak akkor – pedig az ablak üvegére tapadt volt egy-két lurkó orra, lovaink csodálatára –, de hogy rajzaidat, azok vonalait, köreit *már akkor* megpillantottam: arra mérget vehetsz. A szekerünk mögött felzengő és máig is fülemben őrzött orgonahangok, a homlokzatának háromszögével égbe bökő református templom csodálatos zeneszerszámának nyugtalanító-nyugtató dallamai, mind, mind a legmegbízhatóbb tanúm erre a csodálatos „tárlatra”.

(2007. február 7.)

1. (ÁRKOSSY)

Úgy hiszem, láthattál engem, Pista. És az is elképzelhető, hogy én is láttalak. Hiszen ugyanabban az időben költöztünk mi is ide, a kollégiummal szemközti ház sor egyik pergő vakolatú, halványzöld épületébe.

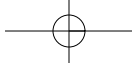
Ezerkilencszáznegyvenkilencet írtunk akkor. Ezek voltak a nagy múltú Kolozsvári Református Kollégium régi professzori lakásai, mértéktartó polgári barokk stílusban építették őket valamikor, még az előző század elején. Ez az egyemeletes, tágas, boltozatos helyiségekből álló együttes – akár négyes ikrek összeölelkezve – azóta is az utca egyik meghatározó épületsora. Platea Luporum: *Farkasok utcája*, így nevezték hajdanán, amikor Kolozsvár pereme csupán kődobásnyira lehetett ettől a helytől, s a Zsigmond király idejében épített védőfal ott húzódott átellenben, a viharvert kollégium kúriájának határvonalán. Azon túl, mint letűnt idők suttagó üzenete, ott a mi Panteonunk, az örök csend világa, a Házsongárdi temető lankás dombja, amelynek neve – mondják – állítólag a „Hasen Garten” (nyulak kertje) elnevezésből származtatható. Hogy ez lenne a valóság? Talán. Ám az bizonyos, hogy ahol nyulak surrogtak, ott a farkas is lehetett gyakori vendég...

Ez az a hely, ahol azon a máig emlékezetes napon ti is befordultatok Pista, Bágyonból érkező lovas szekerekkel a bentlakás irányába.

Kisiskolásként mindig végtelenül büszke voltam az utcámra, a neve meg különösen imponált nekem, hiszen úgy éreztem, hogy valamiféle tekintélyt, méltóságot sugall. S talán (egy gyermek számára különösen) még félelmetes is volt. Elvégre ez a megsüvegelendő *farkasok* utcája! Azt mindenesetre korán átéreztem, hogy megtisztelő ott lakni. Ám akkor még nem sejthettem, hogy mennyire nehéz is, és hogy milyen mélyenszántó emlékeket hagynak bennem az ott eltöltött évek, évtizedek.

Téged a lovak vittek el oda – engem pedig egy taxi. Költözködésünk első napjaiban, noha erőst kíváncsi voltam új környezetemre, nem igen nyílt módomból császárkálni a fertályban, mert olyankor még egy gyermeket is felettébb lefoglaltak a hajlékváltással járó főbenjáró tennivalók. A pakkok cipelése helyett azonban sokkal inkább a bútorokat szállító ütött-kopott csotrogányt, a kivénhedt Ford tehergépkocsit bámultam, bármennyire rozoga is volt az. Mert mégis csak a mi kapunk előtt díszelgett! Viharvert (tán még háborút is meglátott) orrából rőfnyire ugrott előre a folyvást lötyögő, himbálózó, rozsdás kurbli. Tekergette is fenemód a bárgyú fuvaros, miközben egyfolytában „megazanyját” emlegette.

Midőn első alkalommal beléptem a hosszanti, hűvös kapualjba (ma már azt mondanám: ifjúságom időalagútjába), és szemem is megbékélt a boltívek alatti homállyal, jobb oldalon valamilyen irdatlan ládához hasonlatos, eddig még ismeretlen alkalmatosságot pillantottam meg. Ejha! Láda volna ez, valóban? Hiszen ennek ajtaja is van! Csak később vált világossá, hogy egy hamisítatlan, hamvába holt gabonahombár gunnyaszt ott, alsó felén két fura herkentyűvel ellátott nyílással, amin a búzát lehetett kicsurgatni. Az ám! Mert az illusztris professzor urak hajdanán még terményben is kaptak apanázst. Amint elnéztem, fért is ebbe a monst-

rumba arany szem bőséggel. Deszkáját, melyet csak imitt amott fedett már apró foltokban valami színehagyott, megévelt festék, az idő úgy kiszárította, hogy a léghuzat is átfütyülhetett rajta. Lennebb, a már-már teknőt formázó, kajla grádicsok alján, a boltívek alatti hatalmas pince hűvösében, félig megsüppedt, deréknyi gerendákon kuporgott egy-két rég kiszuperált, dongáját vesztett öreg hordó, talán mementóként, szebb és bizonyosan kapatosabb időkről mesélve.

A feljáró repedezett tölgyfalapjainak hajlatában imitt-amott gyűrűnyi sárgaréz karikák árulkodtak a flancosabb napokról, mikor még cifra szőnyegek is végigfuthattak a lépcsőkön. Ám a meglepetés, valójában csak ezután, bent a lakásban következett.

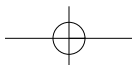
A különös alakzatú előszobából nyíló ajtók megejtően szép, torockói ihletésű tulipános kazettákkal voltak telis-tele festve. Mély ultramarinkék alapon tündökölt a burjánzó mintacsokor, korallpiros meg tüzes zöld virág- és madármotívumaival, miközben hófehér függőlegesek és vízszintesek ölelték körül e kis világokat az ajtók félfáinál. Nem is járt arra soha úgy látogató, hogy ámulatba ne ejtette volna a helyiség varázsa! Látszott a gyakorlott kezek nyoma, hogy hajdan igencsak ihletett mesteremberek álmodták meg azt a tarka tündérkertet. De hogy az ékes látvány még fennköltebb legyen, az ajtók fölött hasonló díszítésű tálasokon sorakoztak a glazúros tányérok, kancsók, orsók és faragott pipák. A kamra liliputi ablaka is ebbe a megejtő belvilágba nyílt, zöldre mázolt spalettáival, muskátlis ládikójával. És fölötte, előreugró tartórúdon ott virított a bájosan elrendezett, sárgán-incselkedő, egynéhány szárított kukoricacső. Mindjárt, amint az első pillanatban megláttam, ez a tarka (ma azt mondanám: népművészeti ihletésű) környezet nekem Jancsi és Juliska habókos mesevilágát idézte. Tulipános láda, cicomás torockói székek, a mennyezetről lecsüngő, faragott kocsikerécsillár, a padozat virító rongyszőnyegek, ha nem is Bágynonba, kedves Pista barátom, de legalább Torockóra gondolatban engem biztosan elröpítettek. És mindezeket még szépeplékű Sándor Ferenc úrtól örököltük, aki kollégiumi földrajztanár volt, ám mivel leánya Magyarországon ment férjhez, mindannyian kitelepültek. E végett kerültünk mi az ő lakásukba.

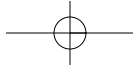
Annál nagyobb volt aztán szívfájdalmunk, amikor évek múltán, inflagranti, morgorva „festőlegények” csengettek be hozzánk, és passzussal igazolták, hogy felsőbb instrukcióra, „mesélő” ajtóinkat sürgősen „restaurálniuk” kell. És azon minutumban restaurálták is! Félelmetes, ronda spenőzöld kenceficével mindent lemaszatoltak. Hogy az ékes illúzió többé ne létezzen. Hogy senkinek a szívét, netán gondolatát ne hogy melengesse a pazar, ősi szín- és motívumvilág! Hogy egyszerűen, ne lehessen kijelenteni: mily gyönyörű! Horribile dictu: Ne legyen többé!

Mire felocsúdtunk – fájdalom –, már véget is ért e szép meseszoba felettébb illékony „hőskora”...

2. (BÁGYONI)

De vajon véget ért-e, kedves Barátom? Vajon azzal a „hivatali maszatolással” – eufemisztikusan fogalmazva – csakugyan „megsemmisült” az a szín- és motívumhatás, amely a kis Árkossy Istiért? Játszaduzzunk el a gondolattal: hátha azok az apró,

felröppenni akaró, festett madárkák valójában a későbbi festőművész Árkossy István vásznain újraéledni vágyó és majdan újraéledt parányi fénixmadarak voltak... A magunkfajták visszamenő őseik álmaiból is tudták, de legalább is remélni vélték, hogy az idő súlyától szomorú-barnába repedezett erdélyi festékrétegek alatt, bizony (ahogy az iskola nagylelkű támasza, Lorántffy Zsuzsanna idején írhatták:) jövendőök „mintái” szunnyadnak. Amelyek egy-egy majdani új vers-galaktikában, festmény-csillagképben bizony ismét megkapják a maguk motívum-szerepét...

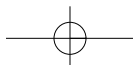
2. (ÁRKOSSY)

Az a világra csodálkozó, Farkas utcai emberpalánta, aki én valék (s tán vagyok még ma is), akkor még nem tudhatta, hogy a történelmi képekben bővelkedő látvány, amely körbeölelt – az utcasorral, a környezetemben szorgoskodók és rég eltávozottak arcaival-titkaival –, voltaképpen pillanatok alatt átjárt, bőröm alá férkőzött, nevemen szólított, és olybá sajátommá lett, hogy egész életemre kitörölhetetlen nyomot hagyott bennem.

Tudod, kedves barátom, akkor és ott, számomra eladdig valami ismeretlen lelki-szellemi folyamat kezdődött el. Bágyonfalva csöppnyi épületeinek ellenében, előttem ott magasodott Kelet-Európa legnagyobb egyhajós csarnoktemplomának kőmohával ékesített gótikus homlokzata, miközben a hársfalombok rejtekéből egyre áradtak Bach megejtően szép d-moll toccata és fűgájának dallamai, amelyeket később még olyan, de olyan gyakran hallottam felcsendülni az esztendőök során. Templomégre bámuló ablakunk alatt, a kollégium hűs árnyékában meghúzódó idilli kis téren, a vörösökben válogató petúniák közepén, mégis megtorpanni látszott a vasakaratóú idő, a Kolozsvári Márton és György szobrászpáros hatszáz éves érccel balzsamozott üzenete előtt. Azt látván, amint az izzó fémbe fogant leviatán kényszeredett, végső csatáját vívja a bronzlovag, Szent György kelevéze alatt. És számít e valamit, hogy ez csak másolat? Hogy az eredetije ma a prágai Vitus templom előtt a cseh királyi várat cicomázza? Ez a bronzba dermedt viadal már e szerényen megbúvó, csendes világhoz tartozik, és mindörökké énhozzám is. Akárcsak a szemközt őrt álló ókollégium, amely minél több titkát osztotta meg velem, annál kevésbé tudtam meghatódottság nélkül feltekinteni rá. Persze, jusst is az „új” jelző illene e falakra, hiszen a „régis schola” maradványai a ciheres templomkertben porladoznak, ahol az enyészettel küszködő romok helyén hirdette-visszhangozta Apáczai Csere János professzor valamikor, még ma is ott kerengő gondolatait az iskolák „felette szükséges voltáról”.

Lakásunk ablakából kitekintve, balfelé, a régi konviktus laposan elnyújtózó épületsorára láhattam, amely Misztótfalusi Kis Miklós nyomdáját rejtette egykoron. Ódon, vizenyős falai közt a múlt illata terjengett, ahova betűvetéssel ismerkedő kisdíákként magam is évekig bejártam, ahol a sovány konviktusi koszt „menüjét” soha nem szűnő rendszerességgel ismételttem minden áldott pénteken: *paszulyleves és lapótya...*, *paszulyleves és lapótya...*

A kollégium minket néző oldalán, a római számokat tisztos magasan mutogató, málladozó óralap, számomra igen kegyesen, úgyszólván „megállította az időt”.

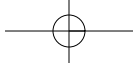

Mozdulatlanságba merevült mánusai már régen megpihentek, nem is láttam én azokat jottányit sem körbe haladni. De nem így ám, amott jobbra, az igencsak gyengélkedő régi Apáczai-ház fölött, ahol a nagy enciklopédista hajdanán lakott. A Farkas utca egyik megroggyant, törékeny emléke hasonló sorsra jutott, akárcsak mázolt ajtóink pingált madarai. Országos Levéltár épült a porfelhőben mindörökké búcsúzó, parányi verandás házikó helyén, egy botránnyosan oda nem illő kolonc, egy rideg kolosszus, egy mindent uralni akaró kreatúra. És amint a környék nem egy múltat idéző emlékével is már megesett, hasonlóan szájalmas véget élt meg a kilencszázharmincas években lebontott első magyar kőszínház is, Thália kolozsvári otthona, a magyar színjátszás legismertebb szimbóluma, ahol parázshangulatú estéken Déryné legendás, fáklyafényes sikereit aratta. Ennek közelében, a grandiózus, neoreneszánsz egyetemi épület helyén díszelgett a gráciától sem mentes, barokkos jezsuita akadémia, amit magam csupán megfakult fotográfiákról idézhetek fel, hála Veress Ferenc mágikus masinájának, mellyel az 1860-as években még megörökíthette a város tünedező arcát. Majd egy gondolattal odébb, az utca nyugati fertályában a Báthory István alapította, első kolozsvári universitas áll még 1581-ből. Itt művelődött az ifjú Mikes Kelemen, itt fürkészte árgus szemekkel a végtelenséget Hell Miksa nemzetközi hírű csillagász. Úgy hírlik, akkoriban még tudományos méréseket végző műszerei is megvoltak az intézet szertárában, akár csak a felvilágosodás korabeli Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság régi iratai, dokumentumai. Vajon ott vannak e még? Mifelénk is elhangzott időről időre a mondás: *Azóta sok víz lefolyt a Szamoson.* A költő Reményik Sándor, aki maga is az én utcám köveit koptatta tanulóvei alatt, így írta:

*Benéz a havas kéken Kolozsvárra
Öreg fején már megmozdult a hó,
Tövében vadul árad a Szamos,
A Szamos, ez az egyetlen folyó.*

Emlékszem, kedves Szabó Pista barátom, amint azt – gondolom – te magad is rég megtapasztalhattad, mindenkor ózondús levegő áradt a Szamos völgyén át a Nyugati Havasok felől, és mihelyt az elhaló nap utolsó sugarai is láthatatlanná váltak az esti derengésben, érezhető-hallható lett amint a hársak finoman megrázzák virágruhájukat, és esti imára készülődnek a barokk orgona felcsendülő akkordjai mellett. Denevérek árnyai suhogtak cikázva az alkonyi térben, a hold fénylő ezüstpalettája pedig méltó glóriát formált a mozdulatába merevedett Szent György sötét sziluettje fölött. Majdan, az esti istentisztelet végeztével, mikor a szerény gyülekezet ráérősen elbaktatott, és elhaltak az utolsó neszek is, ibolyaszínű csend vette birtokába az elpihenő kis templomteret.

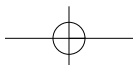
Nemsokára hűvös szellő járta át a fák között, majd kimért léptekkel egyre közeledtek az éjszakák kiskirályai, az utcaseprők, akik csak néha eresztettek meg egy-egy elfojtott morranást, miközben egy valódi metronóm pontosságával versengtek: *Egy lépés,... egy seprés..., egy lépés,... egy seprés....* Később e surrogó neszek is elcsi-

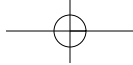

tultak, amint lassan a Szabók bástyája felé közeledtek. Mert konstataáltam, a morranós sepregetők mindig felülről érkeztek, az utca nyugati feléből, s haladtak módszeresen tőlünk jobbról balra, a Tordai út irányába. Aztán, már lámpagyújtás után, Isten csillagdája alatt, gyakorta megesett, hogy szerelmes párok árnyalakjai tűntek fel csendes andalgásban. Meg-megálltak kis időre, majd újra elindultak, és megint és megint, míg végleg el nem tűntek a gótikus boltív szemérmes feketéjében. Hébe-hóba egy-egy lovas fiáker kocogott végig a kollégium előtti, még langymeleg aszfalton. Jól emlékszem, Pista barátom, a paták dobogása egészen másmilyennek tűnt az utca különböző módon visszhangos kanyarulataiban. Akárcsak ma hallanám őket... Igen, most vette be a fordulót a hosszú gruppnál. Az ám! Ez meg irányt váltott László Dezsőék felé... És eközben, az est óráiban az ablakom tárva-nyitva, a júniusi bomló hársvirág mindent átható illata reménytelivé avatja a nyugodalmass pillanatot, miközben betölt utcát és szobát. Azt a szobát, a szobámat, ahol – mint megtudtam – még Kuncz Aladár is lakott valamikor. Én is akkor tájt hallottam először a *Fekete Kolostorról*. Ott írta volna szomorúan szép regényét?... De élt valamelyik földszinti tanári lakásban a történetíró Szilágyi Sándor is, meg a költő Áprily Lajos, akinek verseit hovatovább megismertem és megkedveltem. Azt már gyakorta észrevettem, hogy *Láthatatlan írás* című verskötetét Édesapám kevésbé szem előtti helyen, de óvatos biztonságban őrizte, és érdeklődéssel forgatta. A *Tetőn* meg az *Irisórai szarvas* című költeménye idejekorán első verselményeim közé tartozott. Pedig akkor még az „erdélyi sorskérdésről” és a „beolvadásról” vajmi keveset tudtam. De azt hamar megéreztem, hogy vannak sokatmondó gondolatok, amelyek nem tartoznak mindenkire. Amiket még rejtegetni is igen jó érzés, még ha nem is tanácsos velük kirukkolni.

Ezeket, a tanári lakásokat, kedves Szabó Pista barátom, elmondom – a nyolcszázados években meg a kilencszázados évek elején, amikor még státútum szerint is a Református Kollégium tulajdonát képezték –, nem nyakra-főre, hanem meghatározott, mondhatnám: „méltósági regulák” módjára osztották szét a nagytekintélyű professzori kar tagjai között. Mindez pedig oly módon zajlott, hogy kizárólag prominens személyek, jó patrióták, dicséretes múltat felmutató nevelők vehették birtokukba. Akik már talentumukkal és bizonyított fedhetetlen erkölcsi tartásukkal kellőképpen rászolgáltak a tanári kar elismerésére. Utóvégre igen megtisztelő volt bárkinek ott lakni. Ám még mindezekon fölül is léteztek elismertségi fokozatok, mint az, hogy az emeleti részekon volt ám igazán sikk lakni. Mivel hogy csak azt követőn, ha onnan végleg eltávozott valaki, azután testálták a lakást a „soron következő” várományosra, aki mindaddig a földszinti rész bérlője lehetett csupán.

Az enyhén lejtős utca közép tájékáról midőn körbenéztem, szárnyaló tekintetem végigsimogatta a házsorunk dísztelen homlokzatát és a templom csodagótikáját egészen az ókollégium monumentális tömbjéig, akár ha egy látványos, szépen formált valóságos körképre tekintenék. A kerékvető nagykapu felett katonás rendben sorjázó ablakok szúrósan kémleltek a szemközti iskola irányába, mint nem ritkán Édesapám, amikor – mint a kollégium igazgatója – figyelmeztetőleg csak oda-

állt szobánk tárt ablaka elé, csak állt, állt perceként át szóltanul a függöny előtt, mígnem az internátusi hálókból ezek után akarva-akaratlanul el nem csitulnak a már megszokottakká vált sajtó esti párnacsaták.

– Pszt! Pszt! A diri! Nem látjátok? A diri néz! – susmogták ilyenkor átellenben, a gyéren megvilágított diákszobákból. Hogy rögvest, néhány perc múlva, lámpaoltás-kor, a pedellus kisharangjának esti szavára, mely aldatni készült a megpihenő homályt (a harang a hatvanas években sajnos nyomtalanul eltűnt), végre elcsendesedjenek a napi megmérettetések után is még fáradhatatlan párnaharcosok.

Így hát, kedves Pista barátom, mit is szólhatnék mást, könnyen meglehet, hogy nemcsak velem találkoztál *akkor*; hanem azon a reggelen talán Édesapám is láthattad, amint éppen a konviktus vagy a bentlakások felé sietett...

3. (BÁGYONI)

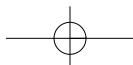
Minden moccanatunk a kezdetekre emlékeztet, kedves Árkossy Isti: amikor „válaszra” készülve soraidat újraolvasom (Budapest, 2007. április 24-én, sárkányölő Szt. György napján), Dávid fiunk (aki Kolozsvárt született, nem messze a Farkas utcától) élete első, önálló orgonahangversenyére készül, gyakorol valamelyik pesti templomban... megtörténhet, hogy épp Bach d-moll toccata és fúgáját játssza.

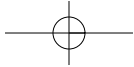
Meggyűlt nekem is a bajom *azzal az órával*. Már azért is, mert sem a méretével, sem a helyével nem voltam kibékülve. Faliórának – azokhoz képest, amelyeket addig ismertem – túl nagy és „magas” volt, toronyórának pedig túlon túl „alacsony”. Midőn Édesapámmal megálltunk a Református Gimnázium hatalmas kapuja előtt (készülődtünk már vissza, Bágyonba, az üres karbeli kosarat meg a pár szennyes inget – és egy könyvet is – el akartuk hozni, meg aztán egy-két szót még „diskurálni is kellett” Karcsi bátyámmal, hát az iskola bejáratánál vártunk rá), épp akkor nyikordultak a mánusok, tovaléptükben a madarak is megszeppentek a fura zakatától.

– Telik az időnkéből! – jegyezte meg Édesapám, s ez inkább a ránk váró, hosszú útra vonatkozott, mint a Karcsira szánt, amúgy is rövidke időre. A mánusra visszazálló mátyásmadár súlya alatt azonban nem ketyegett vissza az idő, állapíthattam meg, ellenkező esetben a fölénk nyújtózkodó árnyék nem válna szemlátomást hosszabbá és sötétebbé,

Ősz volt, a Farkas utcában különösen.

Jól összezötykölhetett a hazaút. A szekerezés élményeit felemlegetvén, sokáig azzal cikiztek nagyobb testvéreim, hogy egész úton a Karcsitól kapott könyvbe – Arany János Kolozsváron megjelentetett összes verseibe – kapaszkodva kérdezősködtem vagy aludtam. De ha legalább olvasni lehetett volna! A csillagok alatt, bizony, egyes-egyedül Édesapám tudott „olvasni”: csak felnézett Isten kipitykézett subájára, máris tudtuk, esni vagy hullni fog holnap, kapálás lesz-e, vagy kaszálás, netán otthon fogunk gubbasztani... mikor aztán jöhet az olvasás. Apánk *órája* is

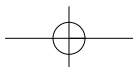
a kerek égboltozat volt, a lójbizsebre nem vágható. Volt úgy, hogy Édesanyánk kredencen terpeszkedő, aranyozott mánusú szerkentyűjét Apánk bizony a csillagok szerint állította be. Mi, gyermekek talán csak ezt a titokzatos, égi tájékozódó képességét nem voltunk képesek „ellopni” tőle... Sokáig azt hittük, hogy sejtelmes mondását is (nekik van órájuk, nekünk van időnk!) valakik őtőle lopták el.

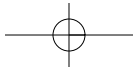
De térjünk csak vissza a hazaútra! Az volt a gondom (legalábbis a családi emlékezet szerint), hogy „az a mátyásmadár” akár előre is forgathatná azokat a mánusokat, hogy már én is iskolába járhassek, és lehetőleg Kolozsvárra, ahova bátyám, amelyiknek hatalmasabb a bejárata a bágyoni református templom kapujánál. De ha nem képes előre mozdítani, hát mozdítsa hátra, vissza – hátha találkozni lehetne így (mint ahogy a folyton mozgó lovas szekerek találkoznak) azokkal, akik régen, nagyon régen indultak el, mondjuk, épp Kolozsvár irányába... azok felé a csodás iskolapadok felé, amelyekbe biztos csak Isten kiválasztottjai ülhetnek...

Jobb helyzetben, mint ezek a mátyásmadarak, aligha kerülhet az ember. Mivel ők úgy kavargják az Időt, ahogy épp akarják. Ha ide szállnak, előre, ha oda szállnak, hát vissza! Vajha ezt egyszer én is megtehetném... – álmodoz(hat)tam, amikor a tordai hídon valakik megállították a szekerünket.

Ma is őrzök egy dinnyesárga újságlapot, Édesanyám ákombákomos „megjegyzésével”, amely első kolozsvári utamat tanúsítja, ekképp: „Ezt is elvették vóna, ha Pista fiam nem fekszik rajta. Első kolozsvári útja emlékére.” Emlék, az biztos. De hogy kitől származik, ki nyomta Apánk kezébe, ki írta, nem tudom... már nem is ez az érdekes, hanem az, hogy van. Ide vésem a még olvasható szöveg néhány részletét:

„...országra szóló ünneppel helyezték örök nyugalomra Erdély egykori fejedelmét, I. és II. Apafi Mihálynak, valamint hitvestársaiknak Bornemissza Anna és Bethlen Kata fejedelemasszonyok földi maradványait a Farkas utcai református templomba. A hányatott életű [...] Apafiak ugyanis még halálukban sem nyughatnak. I. Apafi Mihályt halála után Almakeréken, az ottani szász templomban temették el. Utolsó kívánsága az volt, hogy Kolozsvárt, a Farkas utcai templomban helyezék örök nyugalomra. Ez azonban a zavaros időkben nem válhatott valóra. Csak 1909-ben kerülhetett Kolozsvárra testvérének, valamint fiának, II. Apafi Mihálynak és feleségének földi maradványaival együtt. A Farkas utcai templomot akkoriban tatarozták s így ideiglenesen a Magyar utcai kétágú templomban helyezték el Erdély nagy halottjait. Később a világháború akadályozta meg, hogy az Apafiak végső pihenőre térjenek. Most végre lehetővé vált I. Apafi Mihály utolsó akaratának teljesítése, s az egykori erdélyi fejedelmek megtérhettek az örök nyugalom honába [...] Hat-hat ló által vontatott ágyútalpon vitték a fejedelmi hamvakat rejtő koporsókat a Magyar utcai kéttornyú templomból a Farkas utcai templomba, Kolozsvár összes harangjainak zúgása közepette. A menetet lovas rendőr díszszázad nyitotta meg, majd a honvédség különböző fegyvernemeinek egy-egy különítménye haladt a díszmenetben. A honvédség után a papság haladt ünnepi palástokban. A papság után gyászindulókat játszva katonazenekar. Nyolc katona

következett, négy címert vittek: a magyar címert, Erdély, Kolozsvár és az Apafiak címerét. Utánuk két ágyútalpon a koporsók. A koporsók után a Kormányzó Úr képviselője: nemes dálnoki Veress Lajos altábornagy, hadtestparancsnok haladt, majd a küldöttségek, az előkelőségek s a hóstáti gazdák pompás lovasbandériuma [...] Amerre a menet elhaladt, a Kossuth Lajos utcán, a Mátyás király-téren, az Egyetem utcán, a hosszú sorokban álló lakosság megilletődött, kalaplevéve adta meg a tisztességet a fejedelmi hamvoknak. A Farkas utcai templomban ismét felravatalozták az érckoporsókat, s a gyülekezeti ének és László Dezső lelkipásztor imádsága után Vásárhelyi János református püspök prédikált [...].”

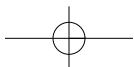
Hol vannak már?!

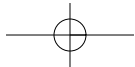
Mielőtt azonban a „fejedelmi hamvak” befordulnának a Farkas utcába, elárulok neked egy titkot, Árkossy István: hajdani álmom (amit a tordai hídon valakik félbeszakítottak) azért csak-csak beteljesült. Jó tíz évvel első kolozsvári utamat követően, a Farkas utca másik végében lévő diákmenzán találtam magam, már mint egyetemista, és ámulva-bámulva figyeltem az Egyetem utcán felvonuló gyászoló közönséget, amelyik Asztalos István író-társat kísérte utolsó útjára. Innen, az időt bilentő mánusok másik végéből visszatekintve, kálváriás napoknak tűnnek fel előttem: 1959 őszén történt, Édesapám alig köszönt el tőlem, s indult haza (már lovak nélkül!), zsebében a megyei néptanáccsal kötött szerződéssel, minek értelmében engem öt évre „elszerződött, néptanácsi ösztöndíjas egyetemistának, kinek is kötelessége...”. De ne feszegessük. Jó, hogy volt. Mert ha akkor nincs „néptanácsi ösztöndíj”, talán még ma is Bágyonból, a bágyoni Nagy Kercsedti utca 212-ből vagy valamelyik süppedő bágyoni lovas szekérből figyelném a „Kolozsvárra menő hadi utat”, amint az írva vagyon a szegény aranyosszéki gyermekek Istentől megáldott alapítólevelében...

Ugyanitt hadd mondjam el: Isten kiválasztott bágyoni gyermeke lehetek (és itt akár kuncoghatunk is, de valahol csak-csak igaz ez a fellengzős állítás), hiszen Miron tanítónak, a falu román tanítójának az emlékezete szerint a II. világháború után én vagyok az első bágyoni születésű emberke, aki egyetemre került... És ez 1959 nyarán-őszén történt. Nem is volt akkor boldogabb emberpár falumban a szüleimnél, mármint az egerbegyi születésű Szabó János „kollektivista parasztnál” és élete párjánál, Szabóné Jenei Eszter bágyoni születésű, „háztartásbelinél” – miként az írva volt (!) –, az biztos.

De ne rohanjunk túlon túl előre az időben!

Bátyám, Károly, tanítói pályát választott, pontosabban: kellett választania, a Farkas utcai „refeket”, az általam is megcsodált kollégiumot ott kellett hagynia. Hogy miért, arról a család kenyérkeresői ritkán beszéltek. Édesanyánk el-elejtett szavai szerint „nem szép dolog, fiaim, kiköpní az ablakon... és az bűnnel ér fel, ha épp a tanítód fejére...!” Torockón tanított már a bátyánk, amikor megtudtam kirúgása okát: amolyan „diákvetélkedő” rajta kapott áldozata lett, a távolba sercintés győztese, igen ám, de a konviktusa ablakai alatt épp akkor lépkedett el Octavian Sireagu tanár elvtárs, a román és latin nyelv címzetes professzora, aki állítólag orosz is tanított... Bátyánknak nem volt maradása a kollégiumban. Bizonyára a ketyegő

mánusokban is a kirúgó láb, az igazgatói szigor gesztusait látta szegény. Örülhetett, hogy megúszta „annyival”... Pár év múlva, 1956 környékén hasonló csínytevéséért már börtön járt.

Apánknak megvolt a maga véleménye. „Ha én akkor aláírom... és beiratkozom a kollektívbe – tört ki időnként –, akkor Karcsit nem rúgják ki, mint a kutyát, akkor az eszterhéjából alácsepegő hólé miatt riadt volna meg a tanár úr... és nem gyermekemberek játéka miatt.”

Emlékszem, álmaimból ezek után szinte önmagától söprődött ki a kolozsvári iskola gondolata; amikor Tordán híre kelt, hogy a város magyar középiskolát „kap” (!), a legtermészetesebbnek tűnt, hogy ott próbálkozom majd. És próbálkoztam. Sikerral.

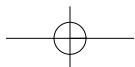
„Kaptunk.” Igen, akkor mindent „adtak”, mindent „kaptunk”, be- is ki- is. Furán-kényelmes világ lehetett az a történelmébe belefáradt aranyosszéki magyarság számára; ha például Swift tollára került volna e téma, valami olyasmit írt volna, hogy „adtak mindent, bőgés nélkül is, épphogy csak a vályúra kellett járulnia a szegény párának...” De legyünk igazságosak múltunkkal szemben! Később jutott tudomásunkra, hogy a tordai magyar középiskola voltaképpen a helyi magyar értelmiség (s bizony a városi közhivatalokban még jelen lévő „magyar politikai erő”) összefogásának az eredménye, amelyhez mintegy hozzáadódott az egyházi iskolák államosítása keltette hatalmas ellenérzeshullám.

Igen, a „póruj járt” tanári kobak... Nincsenek véletlenek. A költő-tanáron esett sérelem „ledolgozása” (tudtomon kívül is) családban maradt: az 1981 februárjában hajlott korú román költőt mutatott be főszerkesztőnk, Létay Lajos, egykori kedves tanárkollégaként emlegetve. Octavian Sireagu volt. Magyar ember sem beszélt nyelvünket szebben, pontosabban, helyesebben, mint ő. Amikor kézzel másolt verseit megmutatta, rá is kérdeztem: miért nem fordítja ő le. Magyarázatára nem emlékszem, arra viszont igen, hogy három verse (*Idő-madarak*, *Hogy a fáról...*, *Annyi alakban* címűek) lapunk „magyar számában”, az április 3-ai *Utunkban* látott napvilágot – amiért a szerzői elismerés egy pillanatot sem késett, az öregúr egy flaska tokajival köszönte meg fordításaimat. Ilyen honoráriumpótlékot azóta sem kaptam senkitől, pedig néhány műfordításkötet már mögöttem van...

A vers kapcsán ezt követően sokszor leültünk beszélgetni Tanár úrral. De csak nyertes verssorokról esett szó (néha Kuncz Aladárról vagy Dsida Jenőről is egy-egy vers ürügyén!) – póruj járt diákról, vesztes sorsokról azonban nem, soha.

Most látom, kedves István, hogy igen elkalandoztam... Tán a közelgő meleg tenné? Hiszen ma Szent György napja, amint már említettem, a Farkas utcát lelkeinkben is védő sárkányölő napja... Igen, elkalandoztam, de majd alkalmat kerítetek valahogyan arra, hogy a megválaszolatlan kérdéseidet-témaidat újra előkotorásszam.

(2007. április 24.)

3. (ÁRKOSSY)

Úgy látom, Pista barátom, ezt a kollégiumi órát mi igencsak alaposan körbejárjuk. De hadd járjuk legalább mi körbe, ha már a mánuok csupán csali madárpihenőként flancolnak a viharvert számlapon. Mert azt a mágikus időmérőt én nagyon közlelről tudtam ám szemlélni. Tudod, Pista, nekem nem volt ez az óra sem túl alacsonyan, sem túl magasan, mondhatnám: pont olyan helyen tapadt a rozsdásfehér tányér a sajszínű vakolatra, ahonnan állandóan mutogathatta magát, midőn kipillantottam emeleti szobám ablakán. Így aztán mafla kobakja bambán figyelhette a tárt ablakon keresztül – eleinte csak tintafoltos, majd egyre gyakrabban színes tusokkal és színes ceruzákkal megpakolt – rajzasztalomat. Láthatta első firkaímat, az első anatómiai csontváz „tanulmányaimat”, amelyeken a csupacsont emberke kezében valahogy mindig ott forgott a kasza, miközben nem is sejtettem, hogy az „idő” kora középkori képi szimbolikáját vetem a papírra, ami a múlandóságot volt hivatott évszázadokkal azelőtt rajzos formában megjeleníteni. Vagy megbámulhatta a görcsösen alázatos másolataimat Révay Nagy Lexikonából, a görög agrigentói Concordia templomáról, vagy a paestumi Poseidon oszlopsoráról.

Estéknént, ha éppen csillagderű uralta az eget, mintha csak játszani akart volna velem az a homályba tűnő rozsdás időtányér – miközben lidércként átváltozott a telihold képére –, s mint maszatos holdpaletta a templomtetőn termett, hogy ezüstfehérrel körbekontúrozza a gerincen gubbasztó vadgalambok sorát. Így nekem, kedves barátom, már akkor tájt, akár nappal, akár éjszaka, volt egy-egy blikkfangos, kerek festőpalettám, amin idejekorán elkezdhettem kevergetni első, még botladozó gondolataim és tapasztalataim színsorát.

Az óra számlapján kisméretű fekete lyuk szerénykedett, ami valószínű a mánuok javítása céljából kerülhetett oda. Jóllehet bármennyire éberem figyeltem is, soha egyetlen alkalommal nem konstatáltam, hogy valaki vagy valami megjelent volna e rejtélyes nyílásban. Pedig a titok időnként igencsak megpiszkálta fantáziámat. Kivált Kronosz, a görög mitológia időistenének jelmezében kitekintve onnan, megszánhatott volna bár egyetlen szóra, hogy ne legyek már annyira elfogult a magam utcájával. Mert nem csak ez az egy időmérő létezik ám a nagyvilágon. Pompásabb asztrolábiumon ámulhatok majd évek múltán éppenséggel Prága óvárosában, vagy Dalí lágy „camembert” órái is meghökkentő újdonságként hatnak majd reám. És valóban, ezek a nyúlós-plasztikus „sajt” órák szellemesen szimbolizálják úgy formailag, mind gondolatilag az idő állandóságáról alkotott képzeletünk sorvadását. E szimbólum azóta már népszerű lett világszerte, valahogy ahhoz hasonlatosan, miként annak idején, még az ötvenes évek táján Picasso kifundálta „olajágas” békegalambját, amit aztán cafatig lerágtak az olajra vagy galambhúsrá éhes rendszerek. De mindkettő – bár kristálytisza szimbolika – mily különböző értelmezés! Az egyik maga a *reménytelenség*, a másik pedig a *remény*.

Azonban ha jobban meggondolom, kedves barátom, mégis csak történt valami az óra környékén. Mégpedig közvetlenül az alatta meghúzódó, szűkös helyiségben. Emlékszem, gyakorta tárva voltak a festék után áhítózó emeleti ablakszárnyak, hogy a kol-

légium áporodott, petróleum szagú levegője helyett hűvös alkonyillat járhatta be a spártai berendezésű szobát. És ilyenkor a beltér homályában, időnként vékony, csillogó szájakra felfüggesztett, rakoncátlan repülőmodellek libbentek meg a huzatban, himbálóztak, mintha ki akarnának suhanni egy „esti sétára”, összemérni röptüket a cikázó denevérekkel. Mert ebben a szobában lakott Gyömbér Sándor internátusi felügyelő, a repülőépítő, aki Édesapám kérésére meginvitált ennek az akkor tájt gyermek-körökben oly divatos foglalatosságnak a világába. Miután bevezetett, azonnyomban magamra is hagyott, ám még évek elmúltával is a „repülés” – még ha csupán az ábrázolás szintjén is, de – mindég velem maradt. Így egyre több rajzomon jelentek meg azok a parányi, törékeny szárnyak, akárcsak az időmérő óra lenyomata is. Így lett e két gyermekkori „kellék” kedvelt szimbólummá, és akár egy szürrealista álom visszatérő képei, mindegyre helyet követeltek maguknak későbbi munkáim lég- és időtereiben.

De visszatérve még az „órához”: legmaradandóbb emlékem, egy csillogó kis apróságnak köszönhetem, és e csillogó kis apróság képe majdhogynem évtizedeken át képes volt mindenhova elkísérni. Kisiskolásként, alattunk lakott egy karcos hangú, fenemód nagydarab, nyájaskodó vidám ember, Balázs István kollégiumi számtantanár (akit mi csak „minekhíjják Pista bácsinak” hívtunk, mert hogy ez volt neki a szavajárása), aki bizony rafinált pedagógiai fifikával tartotta éberem bennem a diákévek ingadozó kintartását. Egy alkalommal, midőn bent jártam a körösfői hímzésekkel és varrottasokkal „eltorlaszolt” boltíves lakásukban, a nappaliban, mindjárt az ablak mellett, a beszűrődő délelőtti fényben megpillantottam egy addig sosem látott, arany színekben cifrázó, kép formájú faliórát.

– Nézed a minekhíjjádot, mi? – szólalt meg fellengzősen – nahát, öcskös, akkor megkérdezem, hallottál-e már képet zenélni?

– Zenélni? Képet? Nem én! – válaszoltam hitetlenkedve, és fürkészve figyeltem, vajon igazat mond-e?

– Na, akkor figyelj ám jól!

Eközben odalépett a képhez, mely úgy csillogott, akár egy klenódium, egy ol-tári szentség. Szöszmötölt egy keveset, majd tettetett nyugalommal kinyitotta a kis üvegajtót, és a doboz aljából, módfelett komótosan – jeleztén ezzel is, hogy valami rendkívüli történik éppen – egy poros kis kurbilit vett elő. Lassú mozdulatokkal fehér gyapjuszvetterébe törölte, akkurátusan behelyezte az órába, és módszere-sen tekert is rajta valahányat.

– Most pedig hunyd be a szemed! – suttozta.

Behunytam.

Csodálatos, legszebb álmaimra emlékeztető csilingelést hallottam, ami rögvést rabul is ejtett. A Hunyadi László-nyitányának közismert melódiái voltak. És e dal-lamok annál is inkább kedvesek voltak számomra, mert éppen akkor láttam-hallot-tam a sétatéri „nyári színekörben” először Erkel népszerű operáját. (Nem sejtettem még, hogy később, évek múltán, a színekör mint színpadi tér magánéletemben is jelentős szerepet fog játszani...)

Istenemre mondom, nagyon szerettem volna magaménak tudni azt az órát! És ezt, a szüleim révén még el is érhettem volna, csak hogy ott volt az a fránya „mi-

nekhíjják”. Az a különös akadály. Jobban mondva a „feltétel”. Mert egyelőre, volt egy feltétel.

– A tiéd lehet az óra, ha sikeresen leérettségizel! – jelentette ki kukkerdioptriás szemüvege mögül huncutul reám mosolyogva az öreg.

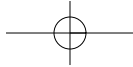
Leérettségiztem. Sikeresen. Ám az óra ennek ellenére sem lehetett az enyém. Még nem, mert akkor derült ki, hogy be is kell ám jutni az egyetemre, meg államvizsgázni is kell. Sikeresen. Természetesen a katonaság is egy igen lényeges kritérium! Sőt, mi több, egy kiegyensúlyozott, „hozzád illő” házasság is elengedhetetlen! Na és gyerek lesz? És tisztességes munkahely? Mert ez az óra csak azé lehet, aki azt kutyaül kiérdemli!

Azt hiszem, e csodaszerkentyűt valami miatt, végtére csak nem érdemeltem ki mind a mai napig. Mert mindegyre előtűnt egy újabb és újabb feladat, aminek ez idáig nem tudtam eleget tenni. Így aztán a csilingelő óra – sajnos – már sohasem lehet az enyém. Mert „minekhíjják Pista bácsi” rég nem e földi világban húzza notóriusan a strigulákat, ám, még ha itt húzná is, biztos csak kiókumlálna valami újabb akadályt, valami újabb célt, amellyel ismételen meg kellene birkóznom.

Nem is hallgatja ő már a nyitány dallamát, ám poros kis kurblijával azért még időnként felhúzhatja az Óperencián túl, a hűvösen tündöklő csillagképet, hogy a szférák zenéje mellett megjelölje az örökké tartó, soha nem szűnő nyugóket. Ám az elcsilingelt Erkel-opera nyitány, valahányszor visszacseng az időből, mindég azt az ifjúkori napos délelőttöt juttatja eszembe.

Sok évet töltöttem ezen az egyetlen helyen.

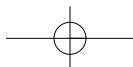
Ez az utca és környéke volt az én külön világom. Egy kisebb város, a nagyobb városban. A mélyen-imádott kisvárosom. Persze Tommaso Campanella a reneszánsz alkonyán, midőn az inkvizítorok is keményen „fújták már a lángot”, amikor Galilei és Giordano Bruno is igencsak üstökön ragadtatott már, a tökéletes világ iránti vágyódása közben megálmodta a maga eszményi „Napvárosát” és annak módszeresen megfabrikált, rózsaszínekben pompázó, utópisztikus városképét. Egy olyan képzelt világot agyalt ki, ahol a hatalom és a vezetés (!) a tudós emberek, patrónusok és magiszterek kezében van. (Vajon azért nevezzük ma *utópistának* Ókegyelmét, mert ezt az elképzelését sem azóta, sem – *utólag!* – nem sikerült megvalósítanunk?) Gimnazista koromban akadt kezembe a lektúr, akkortájt, amikor már sejtettem, mi több, éreztem saját bőrömön, hogy „másmilyen” világ is valós lehet, nem csupán az, amely nemtelenül éppen körülvett bennünket. Bár addig minden olybá tűnt, mintha valóban rendben volna. Mindenek ellenére ő volt az én pótolhatatlan Napvárosom. Nem volt az sem alul-, sem túlméretezve, mivelhogy éppen akkorának tűnt, mint amekkorának lennie kellett. Mint egy mesében. Akkora volt e kis világ, amekkorá épp ahhoz jó, hogy bármely pontjáról – ha váltakozó erőfeszítéssel is, gyalogszerivel akár, beérjünk az óriás színpadtérnek is kinevezhető Főtérre, korzós éveink fő terére, ahol mindenkivel előbb-utóbb összefuthattunk. (Tán még minket is megidézhetett a vakszerencse, *Utunkhoz* kerülésünk előtt, kedves barátom?) A sugárformát mímelő utcarendszer, a két martot

összebékítő Gyalui Havasokból alábukó „egyetlen” Szamos, a lágyan ölelgető dombháta, a Feleki tető és a Hója erdő alatti virágkösöntyűs kertek még talán a kegyes Campanella rafinált tetszésével is (némi fenntartással?) módfelett klappoltak volna. Mellesleg, egy igazi tűzhely a szülők, a testvér és a nagyszülők körében vagy a kollégium és az egyetem zszibongó élete, az aurájában munkálkodó tanítók, tanárok, professzorok jelenlétével, a református teológia szellemi közelsége, az Egyetemiék Házában felcsendülő feledhetetlen zenei estek és a mindent átható magasztos orgona hangja, ez volt akkor a Napváros, az ígélet egyetlen városa...

Mert a sunyi kor ígért, és nem is keveset ígért! Sok lárifári között akár azt, hogy éltes korunkra már fűtött járdákon andaloghatunk Kolozsvár utcáin, a buszoknak sem kell majd megállniuk a megállóban, mert forgó peronok mellett szállhatunk fel reájuk. És nyápic gyermekfejjel mi okból ne hittünk volna a lózungnak, annak minden ódiumával, amikor a kellemetlenül festék és kommunizmuszagú *Szovjetunió* című képes folyóirat oldalain azt konstatáltuk, hogy módfelett vigyorgó emberkéék bámulnak reánk? Így fixíroz a tanár a katedrán, a markáns képpű olvasztár ugyancsak a felemelt sisakrostély alatt, szintúgy a szibériai munkás, vállalán Toldi Miklóst mélységesen megszégyenítő vendégoldalával.

Számomra mégis egészen más volt a fontos. Ott élt bennem a Farkas utca, tisztos múltjával, ítéletre váró jelenével, rejtélyeivel, titkaival, eltávozott vagy még köztünk élő, fontos vagy kevésbé fontos személyiségeivel. Tisztán feldereng, akár ha felhőn járna, úgy közeleg a könnyűléptű, lankadatlan sietős dr. Tonk Emil, a környék mellőzhetetlen gyermekorvosa, rövidre szabott lépteivel, csillogó brill-okuláréval orrán, az elmaradhatatlan titokrejtő bőrtáskájával hóna alatt. Vagy Mikó Imrét látom, a régi grófi család erdélyi irodalomban is jelentőset alkotó sarját, a vérbeli szerkesztőt, aki éveket húzott le orosz fogságban, s akit ha erről faggattam, csak emígy válaszolt: „Boldog vagyok, mert még egy nyelvet tökéletesen megtanulhattam”. (Te Pista, vajon a te Tami bácsid, aki szibériai útjait szenes tuskójával felvázolta nektek a kispajta kék oldalára, osztaná-e Imre bácsi véleményét?) És mintha ma is egymás mellett lépdelne a hársak alatt dr. Nagy Jenő, a nyurga néprajzkutató a kistermetű Barcsay Jenő festőművész mellett, akivel rokonságban lévén, jó alkalom nyílt arra, hogy a Szentendrén élő, neves alkotóval emlékezetes pillanatokot tölthessek együtt. Vagy ott áll a hószakállú, jovialis Brüll Manó, a híres kollégiumi szertár egyik megalapítója, ott áll, ahol valamikor az előző században talán éppen Pergő Celesztin, a város örökkön népszerű, nagy színész-bonvivánja megállt, hogy hajnali pipára gyújtson. Olvastam, láttam és megéltem e kis világ színgazdag történelmét, ismertem lakóit, a fények, az évszakok játékát, a szembejövőknek pedig mindig köszönhettem. Szinte második apámnak tekintettem a nagy tudású László Dezső református lelkipásztort, akiről a fenti Apafilevéll kapcsolatos szemelvényedben, te is kedves barátom, említést teszel már. Látom a maga szálfa termetével, amint elmeséli nekem az arany-ezüstben játszó orgonával szemközti falnál, az Apafiak emlékére felállított, Kós Károly keze alkotta, hófehér dombormű történetét. És ha én egy valamit megkérdeztem tőle, azt obligát módon, három újabb kérdés követte a maga részéről, mivel tüstént levizs-

gáztatott a témában való jártasságból. Két kisebbik fiával (a legidősebb: László Ferenc, a kiváló zenetudós), Miklóssal és Kálmánnal együtt koptattuk az ócska iskolapadokat, hogy a tanórák után nagy ováció közepette birtokba vehessük a parókia gyermekfantáziát nem kímélő, romantikus kertjét bozótvilágával, és közepén, a hús árnyat osztogató, nagy diófával, mely olyan óriásinak tűnt valamikor.

Óriási... volt. Aztán amikor egyszer újra arra jártam, hatalmas üresség tátongett a lepusztult kert közepén. Nincs már Nagydiófa, nincs az *Egri csillagok* Bolyk-bástyája sem. Kepler köpönyegét is rég elfújta a szél, csillagvizsgálójának is nyoma veszett, meg ki tudja mi minden röpködött még az égbe, amikor szálltak a szilánkok e kivágott történelemből egy serény napszámos önkényes baltája nyomán. Megöregedtek a hársak, megkoptak a színek. Jócskán pereg a sárga vakolat, akár a sárga hársfalevél. Úgy tűnik, talán valamivel kisebb lett az utca is... Kisebb, mint a kis púpos-öreg kollégiumi pedellus, Gergely Márton bácsi, aki ritkán szólalt meg, tudván, hogy a szünetekre hívó kisharang „üzeneténél” úgysem tudna fontosabbat mondani. Csak a templom... a templom, az nem változott. A háromszögű homlokzat örök piramisa ma is ugyanúgy vigyázza a nyugat felé lebukó napot. De ez a templom, jól tudom, az én szememben ezután már nem lehet sohasem kisebb. Egyre csak nagyobb! És annyival nagyobb, amennyivel az évek múlásával magam is mind jobban meghajlok örök méltósága előtt.

Átbajlás